

Kmetje in okolje

Pesticidi: čista voda ali hrana?

Varovanje vodnih virov in kmetijstvo bi morala sodelovati z roko v roki, v Sloveniji pa sta v konfliktu. In to vzlic temu, da voda v Sloveniji ni v dobrem stanju. Sploh ne v donavskem povodju, torej v večjem delu Slovenije

Andreja Kutin

Na seznamu zahtev, ki jih v protestu zoper otežene razmere slovenski kmetje postavljajo pred vlado, so najštevilčnejše okoljske omejitve. Zavarale naj bi njihov trud za prehransko samooskrbo države, saj postavljajo kmete, ki delajo na tako imenovanih občutljivih območjih, kot so vodovarstvena območja ali Natura 2000, v neenakopraven položaj. Nabor ukrepov je širok, a verjetno ima največje posledice (tako na kmete kot na naravo) predlog sprememb evropske zakonodaje, ki uvaja bolj trajnostno rabo fitofarmaceutskih sredstev, predvsem pa zmanjševanje porabe pesticidov na območjih vse do prepovedi. Kmetje so prepričani, da so ukrepi prestrogi in da je slovenska zakonodaja že dovolj stroga, a vsakoletne meritve kakovosti voda v glavnem pokažejo isto - kemijsko stanje voda (tako rek kot podzemne vode) se ne izboljšuje, še več, pravzaprav je zelo slabo in med glavnimi krivci za zatečeno stanje je prav kmetijstvo. Pri tem velja še enkrat več opozoriti, da je podzemna voda tudi vir pitne vode.

Ambiciozen predlog, a z razlogom

V povprečju se vsebnost pesticidov v podzemni vodi znižuje, a v ravninskih predelih Slovenije (Podravje in Pomurje), za katere je značilna intenzivna kmetijska dejavnost, nekateri pesticidi še vedno presegajo standard kakovosti. "Opazamo tudi posamezna točkovna onesnaženja, ki pa so pogosto posledica nestrokovne rabe fitofarmaceutskih sredstev," navajajo okoljski kazalniki, ki jih zbira Agencija RS za okolje. Stanje je podobno slabo povsod po Evropi, poleg tega Evropska komisija oziroma Evropsko računsko sodišče ugotavlja, da ima direktiva o trajnostni rabi pesticidov "resne pomanjkljivosti" pri izvajanju v nekaterih državah članicah, bolj trdnega varstva pred pesticidi v končnih živilih pa si želijo tudi evropski potrošniki - spisali so več peticij in podali dve državljski pobudi na to temo.

Da je predlog res ambiciozen, se strinjajo tudi v Slovenskem društvu za zaščito voda (SDZV), ki združuje najrazličnejše strokovnjake s področja upravljanja in poznavanja voda. Ocenjujejo, da so kmetje dvignili glas, kot že neštetokrat doslej

Protest kmetov v Mariboru, v bližini kraja, kjer je prostor našla Magna, s pozivom proti spreminjanju okoljskih pravil
Foto: Igor Napast

na različnih področjih družbe, zaradi pomanjkanja zadostnega in učinkovitega dialoga vpletenih strani: "Čeprav v SDZV fitofarmaceutska sredstva (FFS) prepoznavamo kot življenju nevarne kemikalije, nevarne tako za ljudi kot za druga živa bitja, je tudi nas v strokovnem smislu pozitivno prese-

V Sloveniji se kar 80 odstotkov fitofarmaceutskih sredstev porabi v vinogradništvu in sadjarstvu

V društvu sicer podpirajo ambiciozne rešitve, zavedajo pa se, da je od trenutne rabe pesticidov odvisen aktualen način kmetovanja, poleg tega se v Sloveniji kar 80 odstotkov fitofarmaceutskih sredstev porabi v vinogradništvu in sadjarstvu, kjer alternativnih metod zaviranja škodljivcev še ni.

Slovenska vodovarstvena dilema

Dr. Brigita Jamnik in prof. dr. Mihael Brenčič iz društva za zaščito voda pojasnjujeta še slovensko plat zgodbe. Ureditve razmer nam namreč ne nalaga le ambiciozna EU, ampak tudi domača zakonodaja in praksa.

Ustavno sodišče je namreč nedavno razglasilo, da sta v neskladju z ustavo dva zakona: zakon o fitofarmaceutskih sredstvih in zakon o vodah, in sicer v členih, ki obravnavajo rabo pesticidov na najožjih vodovarstvenih območjih z najstrožjim vodovarstvenim režimom, kakor tudi dva člena uredbe o vodovarstvenem območju za vodno telo vodonošnika Ljubljanskega polja.

Prostor za zmanjšanje količin uporabe nevarnih snovi iz vrst kemičnih pripravkov za zatiranje plevelov in škodljivcev v Sloveniji zagotovo je. "Da se je možno rabi fitofarmaceutskih sredstev povsem izogniti na javnih površinah, kot so parki, športna igrišča, poti in na vseh urbanih zelenih območjih, ob prometnicah itd., se zagotovo strinja večina. Prav tako podpiramo idejo, da se v Sloveniji omogoči dostop do uporabe fitofarmaceutskih sredstev tistim uporabnikom, ki so ekonomsko odvisni od dejavnosti," pojasnjujejo v društvu.

Zamujeno desetletje priložnosti

Celo režimi uporabe fitofarmaceutskih sredstev v bližini črpališč vode, torej na najbolj občutljivi-

vem območju, pri nas niso vedno spoštovani, kmetje tudi niso slišali pozivov stroke, naj se na teh območjih lotijo ekološkega kmetovanja. "Žal danes ugotavljamo, da je bila doslej ta priložnost na stranskem tiru. Ne poznamo vseh razlogov za to, ocenjujemo pa tudi, da nadomestila kmetom za izpad dohodka zaradi prilagajanja kmetovanja vodovarstvenim režimom ne delujejo. Po našem mnenju gre vzrok iskati v uveljavljeni doktrini kmetijske stroke, ki teh procesov v tej smeri ne razvija in tudi ne pospešuje. Varovanje vodnih virov in kmetijstvo bi morala sodelovati z roko v roki. V svetu je poznanih mnogo dobrih praks in ni razloga, da ob velikih subvencijah, ki se stekajo v kmetijstvo, priložnosti in sinergij ne bi izkoristili. Lep primer nam dajejo z gnojevko po nepotrebnem poplavljeni polja. Tako smo zamudili dve desetletji ali več za vzpostavitev učinkovitega dialoga in zdravih medsebojnih odnosov med dvema pomembnima deležnikoma, katerih dejavnost je soodvisna, to je med upravljavci vodovoda in kmetovalci. Ne trdimo, da je tako povsod, so pa odnosi skrhani, ponekod pa o njih ni več niti sledu niti upanja zanje," menita Brigita Jamnik in Mihael Brenčič.

"Če prepovedi ne bomo upoštevali, bo Slovenija v težavah"

Pesticidi so prenevarne kemikalije, da bi njihovo uporabo prepustili zgolj presoji pred vstopom na trg, ko se preverja, ali se v običajnih razmerah (te se kaj hitro lahko spremenijo v krizne) lahko uporabljajo v bližini črpališč pitne vode. "Še več, nekatere pesticide celo oglašujejo kot primerne za vodovarstvena območja, kar je nedopustno in nesprejemljivo. S strani pristojnih ministrstev je bila pobuda o prepovedi zavržena z obrazložitvijo, da tovrstnih prepovedi ni nikjer in da tveganj v teh primerih ne znamo ocenjevati. Že takrat smo namreč trdili, da je verjetnost za krizni dogodek

Opozorilni protest slovenskih kmetov pred parlamentom
Foto: Robert Balen

zaradi nepravilne rabe pesticidov sicer majhna, resnost dogodka pa izjemna in zato tveganje preprosto preveliko, da bi rabo pesticidov na tako občutljivih območjih lahko dovoljevali," pravi strokovnjak s področja varstva voda.

Nekatere pesticide celo oglašujejo kot primerne za vodovarstvena območja, kar je nedopustno in nesprejemljivo

V društvu za varstvo voda nasprotno od združenj kmetov pričakujejo, da "popolna zavrnitev predloga direktive", kot se glasi zahteva kmetov, ne bo uspela in bomo tudi v Sloveniji morali sprejeti omejitve rabe FFS na vodovarstvenih območjih, saj bo do prepovedi uporabe FFS na vodovarstvenih območjih, ki mora biti implementirana že v letu dni,

moralo priti. "Trenutno ostaja vtis, da se bomo za celovito prepoved, ki jo zasleduje predlog evropske zakonodaje, težko dogovorili, ker sprememb v ravnanju s kmetijskimi zemljišči ni mogoče doseči čez noč, a če prepovedi ne bomo upoštevali, se bo Slovenija znašla v težavah. Odgovora na izhod iz te situacije v SDZV nimamo, vemo pa, da nas 'stanje na okopih' od uveljavljanja sprememb in rešitev vse bolj oddaljuje," pravi strokovnjak.

Radirka za Naturo 2000?

Druga za kmete zelo velika ovira so omejitve, ki izhajajo iz naslova statusa območij Natura 2000. Kmetje zahtevajo celo ukinitje območij Natura 2000, ki prav tako sodijo med omenjena občutljiva območja. A ukinitje tega statusa ni prav preprosto, pojasnjujejo na ministrstvu za naravne vire in prostor: "Območje Nature 2000 se lahko skladno s sodno prakso EU zmanjša ali umakne s seznama omrežja Natura 2000, če zaradi naravnega razvoja izgubi svojo ohranitveno vrednost, ki je z ukrepi upravljanja ni mogoče ponovno vzpostaviti. Vendar je treba opozoriti, da bi zgolj degradacija območja, na primer zaradi neustreznega upravljanja, pomenila kršitev direktive o habitatih. Takih območij ni mogoče ukiniti zgolj zato, ker se je dopustilo poslabšanje njihovega stanja in ker se z njimi ni upravljalo pravilno v skladu z zahtevami direktive o habitatih oziroma direktive o pticah. Območja, ki so bila uničena zaradi odobrenih razvojnih projektov (npr. infrastrukturnih) in so bili v zvezi z njimi izvedeni ustrezni izravnalni ukrepi v skladu z direktivo o habitatih, se lahko umaknejo s seznama. Spremembo ali umaknejo pa se lahko tudi območja, za katera se izkaže, da je njihova prvotna določitev ali razmejitev temeljila na napačnih znanstvenih informacijah. Komisija predlog države članice s tako spremembo odobri samo, če je ustrezno

znanstveno utemeljena in dokazuje obstoj prej navedenih razlogov za zmanjšanje."

Zaradi vseh konfliktov, ki jih namesto sodelovanja generira nerazumevanje, danes še vedno žal potrebujemo prepovedi "in to vse dotle, dokler družbeno okolje ne bo odraslo in zmoglo premisleka in ustvarjalne razprave. Zaradi te nezrelosti in odprte sive cone za ribarjenje v kalnem so nedvoumne omejitve potrebne, sicer škodo povzročamo sami sebi," ugotavljata Brigita Jamnik in Mihael Brenčič, ki pritrdirata, da kmetje niso edini z interesi na vodovarstvenih območjih: "Revolt kmetov, ki se pritožujejo čez prestroge ukrepe, izvira tudi iz občutka neenakopravnosti, predvsem zaradi tega, ker se v zadnjem času dogajajo izsiljeni posegi v prostor, ki so škodljivi za vodne vire, in jih na teh lokacijah ne bi smelo biti. Omejevanje zgolj kmetijstva, drugih dejavnosti pa ne, je zagotovo napačen pristop k reševanju tega gordijskega vozla."

Kmetje proti večjim okoljskim omejitvam

"Z veliko angažiranostjo smo sodelovali pri oblikovanju nove kmetijske politike, bili smo vključeni, toda zelo malo upoštevani. Kljub zagotovitvi politike o pomembnosti kmetijskega sektorja za stabilnost države smo bili žrtvovani za okoljske eksperimente aktivistov in uradnikov," so zapisali v Sindikatu kmetov Slovenije (SKS), ki je organiziral nedavni opozorilni protest slovenskih kmetov. Tako so med drugim zahtevali, da nove okoljske zahteve ne presejajo realnih zmoglosti kmetovanja: "Omejitve, ki izhajajo iz pogojenosti, uredbe za območja Nature 2000, habitatne direktive, povečanje območij občutljivega trajnega travinja in druga območja, ki nastajajo na kmetijskih zemljiščih, definirana s strani neresornih ministrstev in institucij. Okoljske omejitve onemogočajo kmetovanje." Kmetje tako zahtevajo revidiranje, ponovno preučitev in zmanjšanje območij Nature 2000, ekološko pomembnih območij, območij občutljivega trajnega travinja in prestavitve navedenih območij na območja, kjer ne omejujejo kmetijske pridelave. "Zahtevamo izvajanje podnebnih in okoljskih ukrepov, zapisanih v strateškem načrtu skupne kmetijske politike, na način, da so dostopni kmetu, uporabni, izvedljivi ter trajnostni." Prehranska varnost mora biti po njihovem mnenju prioriteta ter ne sme biti podrejena "okoljevarstvenim avanturam".

Kmetje še posebej opozarjajo na predlagano evropsko uredbo o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev, po kateri naj bi rabo pesticidov zmanjšali za polovico, na občutljivih območjih, kakršno je tudi območje Nature 2000, pa bi jih povsem prepovedali. Kmetje zato zahtevajo popolno zavrnitev uredbe na ravni celotne države. Kmetijska ministrica Irena Šinko je že na nedavni skupni seji državnoborskih odborov za kmetijstvo in evropske zadeve pojasnila, da bi imela uveljavitev uredbe v predlagani obliki negativen vpliv na pridelavo in bi lahko resno ogrozila prehransko varnost v Sloveniji. Zajela bi namreč 40 odstotkov vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, od tega 41 odstotkov njiv, 23 odstotkov hmeljišč, 33 odstotkov vinogradov, 31 odstotkov sadovnjakov in 32 odstotkov oljčnikov. Slovenija sicer po njenih besedah podpira zmanjšanje uporabe pesticidov, a na način, da to ne bo ogrozilo prehranske varnosti. Tudi na ponedeljkovem srečanju s predstavniki vlade so po besedah predsednika SKS Antona Medveda kmetje dobili zagotovila, da na kmetijskem ministrstvu delijo njihova stališča, vlada pa naj bi si na evropski ravni prizadevala za izvzetje Slovenije iz predlagane uredbe.

Medved je po protestu v pogovoru za Večer še izpostavil, da je v Sloveniji že danes v uporabi nekaj več kot 200 registriranih aktivnih snovi, medtem ko jih je na ravni EU več kot 400. Kot je še povedal, je samo na Dravskem in Ptujskem polju več kot 95 odstotkov občutljivih območij. "Tu ne bi mogli več pridelovati pšenice, razen ekološke. Ravno tako ne koruze, ker je preprosto več ne bi imeli s čim poskropiti, v danem trenutku pa še ni ustreznih alternativ." Minister za naravne vire in prostor Uroš Brežan je po srečanju glede morebitnega izvzetja določenih območij iz Nature 2000 povedal zgolj, da so prišli do rešitev, ki bodo po njegovih besedah še letos privedle do zblizanja stališč s kmeti in ne bodo posegale v kmetijske prakse.

Kmetje si prizadevajo tudi za zmanjšanje populacije zveri in divjadi, ki jim povzročajo škodo. V delovnih skupinah, ki jih bodo oblikovali skupaj z vlado, bodo skušali najti rešitev tudi za to problematiko. (tmi)

Ocena kemijskega stanja podzemne vode in ocena trenda

